

AL PACINO

Sonny Boy

Spomini

Prevod: Jure Šešet

Za Charlieja, dedka in mamo

Uredniška opomba: Naslovi filmov in gledaliških predstav so navedeni v uradnem slovenskem prevodu, kadar ta obstaja. Če uradnega prevoda ni, je zapisan izvirni naslov, v oklepaju pa prevod, ki ga je pripravil prevajalec Jure Šešet.

1
BILKA

Nastopal sem že od malih nog. Mama me je jemala s sabo v kino, ko sem bil star komaj tri ali štiri leta. Čez dan je opravljala preprosta fizična dela v tovarnah in drugod, ko pa se je vrnila domov, je imela za družbo zgolj mene, svojega sina. Tako sem hodil z njo v kinematografe. Ni vedela, da mi zagotavlja in oblikuje prihodnost. Pogled na igralce na velikem platnu me je takoj pritegnil. Ker se nisem imel v stanovanju s kom igrati in ker še nisva imela televizorja, sem imel dovolj časa za razmišljanje o filmu, ki sem ga nazadnje videl. V glavi sem obnavljal like in jih enega za drugim obujal v stanovanju. Že v mladih letih sem se naučil, kako se spoprijateljiti s svojo domišljijo. Včasih je zadovoljstvo v lastni samoti dvorezen meč – še posebej za tiste, s katerimi si deliš življenje.

Kinematograf je bil kraj, kjer se je lahko moja mama skrila v temi, ne da bi ji bilo treba deliti svojega malega Sonnyja s kom drugim. To je bil vzdevek, ki mi ga je nadela prva, še preden so me Sonny začeli klicati vsi drugi. Nanj je naletela v nekem filmu, v katerem je slišala pesem Ala Jolsona, ki je postala zelo priljubljena. Besedilo je šlo tako:

*Climb up on my knee, Sonny Boy
Though you're only three, Sonny Boy
You've no way of knowing
There's no way of showing
What you mean to me, Sonny Boy.*

*Na koleno mi zlezi, Sonny Boy,
čeprav star si komaj tri, Sonny Boy,
ne moreš vedeti,
ni mogoče pokazati,
kako pri srcu si mi, Sonny Boy.*

Več kot deset let kasneje, ob mojem rojstvu leta 1940, je bila v materini glavi še vedno tako živa, da mi jo je pela. Bil sem prvi otrok staršev, prvi vnuk starih staršev. Vsi so se vrteli okrog mene.

Ko sem prišel na svet, je imel moj oče komaj osemnajst let, mama pa je bila le nekaj let starejša. Dovolj je, če povem, da sta bila mlada, celo za tiste čase. Verjetno še nisem dopolnil dveh let, ko sta se razšla. Prvih nekaj let mojega življenja sva se z mamó ves čas selila; poznala nisva nobene stanovitnosti, nobene gotovosti. Živela sva v opremljenih sobah v Harlemu, potem pa sva se preselila v stanovanje njenih staršev v južnem Bronxu. Oče nama je le redko kaj primaknil. Nazadnje nama je sodišče dodelilo pet dolarjev na mesec, kar je ravno zadostovalo za prenočišče in hrano pri maminih starših.

Leta kasneje, ko sem bil star štirinajst let, je mama znova tožila mojega očeta in zahtevala več denarja. Rekel je, da ga nima in nisva ga dobila. Sodnik se mi je zdel do mame zelo krivičen. Trajalo je še več desetletij, preden so sodišča razumela potrebe mater samohranilk.

Če želim priklicati najzgodnejši spomin na oba starša skupaj, se moram vrniti v čas, ko sem imel približno tri ali štiri leta. Z mamó gledam neki film na galeriji v gledališču Dover. Zgodba je bila nekakšna melodrama za odrasle in mamin pogled je prikovan na platno. Vem, da je to, kar gledam v resnici namenjeno odraslim, in najbrž je to po svoje vznemirljivo – v otroštvu preživljati takšne trenutke z materjo. Ampak ne morem povsem slediti zgodbi in pozornost mi odta-va. Z galerije pogledam dol proti vrstam sedežev pod nama. Zagledam moškega, ki hodi sem in tja ter nekaj išče. Na sebi ima uniformo vojaških policistov – pri katerih je moj oče služil med drugo svetovno vojno.

Gotovo se mi je zdel znan, saj sem nagonsko zaklical: »Ati!« Mama mi je rekla, naj bom tiho. Nisem razumel, zakaj. Kako je lahko rekla, *naj bom tiho*? Še enkrat sem ga poklical.

»Ati!« Kar naprej je šepetala: »Ššš – tiho!«. Iskal je njo. Imela sta težave in hotela je ostati neopažena, ampak našel jo je.

Spomnim se, da sem ob koncu filma ponoči hodil po temni ulici z materjo in očetom, za nami pa je nadstrešek gledališča Dover postajal vse manjši. Vsak od staršev me je držal za eno roko, jaz pa sem hodil med njima. Z desnim očesom sem videl tok na očetovem pasu, iz katerega se je bohotila grozozanska pištola z biserno belim ročajem. Več let pozneje, ko sem igral policista v filmu *Vročina*, je moj lik imel pištolo s takšnim ročajem. Že kot majhen otrok sem razumel: To je nekaj mogočnega. To je nekaj *nevarnega*. Potem pa je oče izginil. Odšel je v vojno in se pozneje sicer vrnil, ampak ne k nama.

Kasneje v življenju, ko sem nastopal v svoji prvi broadwajski predstavi, so prišli na obisk sorodniki po očetovi strani. Bil sem mlad avantgarden igravec, ki je večino življenja preživel v soseski Greenwich Village in se postopoma prebijal na Broadway. Po predstavi me je nekaj tet z otrokom ali dvema nepričakovano obiskalo na hodniku v zaodrju. Začele so me zasipavati s poljubi, me objemale in mi čestitale. Bili so Pacini, in čeprav sem jih poznal zaradi občasnih obiskov babice po očetovi strani, mi je bilo malce nerodno.

Ampak med kramljanjem so omenile nekaj, kar me je zadelo v živo. Dotaknile so se »časa, ko si bil pri nas«. Vprašal sem: »Kako to mislite, ko sem bil pri vas?« Odgovorile so: »Ko si bil pri nas, se spomniš? O, ja, mali Sonny, ko si bil še skoraj dojenček, ko še nisi bil star leto in pol, si živel pri babici in dediju – pri očkovi materi in očetu.«

Vprašal sem: »Kako dolgo sem bil tam?«

Približno osem mesecev, so povedale, skoraj eno leto.

Nenadoma se je slika v moji glavi začela sestavljati. Medtem ko je bil oče v vojni, so me za osem mesecev vzeli materi. Ampak niso me poslali v sirotišnico niti dali v rejo; na srečo so me izročili sorodnici – očetovi materi, moji babici, ki je

bila pravi božji dar. Že od rojstva, so ob meni ljudje, ki me rešujejo, in ona je bila morda prva med njimi.

Spoznanje me je vrglo iz tira. Nenadoma mi je postalo jasno, zakaj sem do tedaj, prvih osemindvajset let, počel nerazložljive stvari – zakaj sem imel tako razgibano življenje, zakaj sem se odločal in se loteval stvari tako, kot sem se. Ugotovitev, da so me pri šestnajstih mesecih oddali, čeprav začasno, je bila pravo razodetje. Popolna odvisnost od matere in nepoznavanje sveta zunaj tega odnosa, nato pa nenadna vrženost v povsem drugačno življenje – to je hud pretres. Kmalu po tem sem začel hoditi na psihoterapijo. Vsekakor sem pri sebi moral rešiti določene stvari.

Očetovi materi je bilo ime Josephine in najbrž je bila najbolj čudovita oseba, kar sem jih v življenju spoznal. Bila je prava boginja z angelskim obrazom. Tako zelo je skrbela in se borila zame, da je ob razvezi zakonske zveze mojih staršev dobila pravico, da me obiskuje. Davno nekoč je hodila na otok Ellis in čakala prišleke, Italijane in vse druge, ki niso znali angleško, da bi jim lahko pomagala. Njen mož, moj dedek in moj soimenjak Alfred Pacino, je prišel v New York iz Italije na začetku 20. stoletja. Njun zakon je bil dogovorjen; dedek, zaposlen kot soboslikar, je rad pil, bil je muhast in nepredvidljiv.

Časa, ki sem ga preživel pri njiju, stran od matere, se ne spomnim. Verjetno je mamo zaradi tega dogovora pekla vest. Gotovo jo je. Sicer nisem bil dolgo ločen od nje, ampak v tako rosnih letih je osem mesecev precej dolgo.

Spomnim se dogodka, ko je bil moj sin Anton majhen, ni še dopolnil dveh let. Bila sva na križišču 79. in Broadwajske ulice, njegove mame ni bilo zraven. Iz njegovega izraza sem razbral, da se počuti povsem izgubljen. Pomislil sem: Tako je zato, ker ne ve, kje je njegova mama. In res jo je iskal – gledal po ulici, ali bi jo kje opazil. Star je bil približno enako kot jaz takrat, ko sem živel pri očetovih starših. Nikoli prej niti po-

zneje nisem videl sina tako izgubljenega. Vzel sem ga v naročje in mu rekel: »Mami prihaja, brez skrbi.« Prav to je moral slišati.

Materini starši so živeli v petnadstropnem stanovanjskem bloku na Bryantovi aveniji v južnem Bronxu, v stanovanju na vrhu, kjer so bile najemnine najnižje. Živo je bilo kot v čebelnjaku. Stanovanje je imelo zgolj tri sobe in vse so uporabljali za spalnice. Kljub temu, da so bile majhne, se meni niso zdele takšne. Včasih nas je sočasno tam bivalo celo šest ali sedem. Živelimo pravzaprav v izmenah. Nihče ni imel sobe povsem zase in dolga obdobja sem spal med starima staršema. Kdaj drugič, ko sem spal na raztegljivem kavču v prostoru, ki naj bi bila dnevna soba, nisem nikoli vedel, kdo se bo morda utaboril ob meni – kakšen sorodnik na poti skozi mesto ali materin brat po koncu vojskovanja. Bil je v vojni za Tihi ocean in tako kot številni moški, ki so se vojskovali, ni hotel govoriti o svojih doživetjih. V ušesa si je vtikal lesene vžigalice, da bi zadušil eksplozije, ki so mu znova in znova odzvanjale.

Materin oče se je rodil kot Vincenzo Giovanni Gerardi, izhajal pa je iz starega sicilijanskega mesta, imenovanega Corleone. Ko je bil star štiri leta, je prišel v Ameriko, morda nezakonito, in postal James Gerard. Takrat je že izgubil mamo; njegov oče, v katerem je bilo nekaj tiranskega, se je ponovno poročil in se z novo ženo ter otroki preselil v Harlem. Moj dedek je imel divjo dickensovsko vzgojo, ampak zame je bil prvi pravi očetovski lik.

Ko sem bil star šest let, sem se vrnil domov po prvem dnevu pouka in zagledal dedka, ki se je bril v kopalnici. Bil je pred ogledalom v spodnji majici, z bokov so mu visele naramnice. Stal sem pred odprtimi vrati kopalnice:

»Dedi, neki otrok v šoli je naredil nekaj zelo slabega. Zato sem povedal učiteljici, ona pa ga je kaznovala.«

Ne da bi mu roka med britjem obstala, mi je odvrnil: »To-rej si ovaduh, kaj?« Pripomba je bila bežna, kot da bi rekel:

»Ti je všeč klavir? Nisem vedel.« Njegove besede so me zadele naravnost v trebuh. Čutil sem, kako lezem skupaj. Bil sem pobit in nisem mogel dihati. Nič drugega ni rekel. Nikoli več v življenju nisem nikogar zatožil. Res pa je, da zdaj, ko tole pišem, razkrivam samega sebe.

Njegova žena Kate je bila moja babica. Bila je plavolaska modrih oči, kakršne je imela Mae West, kar je bilo med Italijani dokaj redko in po čemer je izstopala med vsemi mojimi sorodniki. Mogoče je imela v sebi nemško kri. Ko sem bil star približno dve leti, me je na kuhinjski mizi hranila z otroško hrano, ob tem pa mi je pripovedovala izmišljene zgodbe, polne pretiravanja, v katerih sem bil glavni junak. To je moralo pustiti kakšne posledice. Malce starejši sem jo večkrat našel v kuhinji, kjer je kuhala in lupila krompir, ki sem ga jedel surovega. Ni bil preveč hranljiv, ampak oboževal sem okus. Včasih mi je dala pasje piškote, pojedel sem tudi te.

Babica je bila znana po svoji kuhinji. Pripravljala je italijansko hrano, kaj pa drugega, čeprav nismo živeli v italijanski soseski. Pravzaprav smo bili edini Italijani v našem koncu. Mogoče je eden živel na drugi strani ceste, neki Dominic, vesel poba z zajčjo ustnico. Kadar sem odhajal skozi vrata, me je babica ustavila z mokro krpo, ki je nikoli ni odložila, in rekla: »Obriši si omako z obraza. Ljudje bodo mislili, da si Italijan.« Ko smo Italijani začeli prihajati v Ameriko, smo bili stigmatizirani in z začetkom druge svetovne vojne je postajalo vse huje. Čeprav so se številni italijanski Američani odšli čez lužo bojevat proti svojim rojakom in pomagat strmoglaviti Mussolinija, so druge označili za sovražne tujce in jih vtaknili v internacijska taborišča. Po štirih letih se je Amerika prenehala boriti proti Italiji. Ko so se italijansko-ameriški vojaki vrnili iz vojne, so bile poroke s pripadniki drugih narodnosti zelo pogoste. Ostale družine v našem stanovanjskem bloku so izvirale iz krajev po vsej Vzhodni Evropi in od drugod po svetu. Slišati je bilo mogoče pravo neblagoglasje narečij. Sli-

šati je bilo mogoče vse. V naši soseski, med Longfellowovo in Bryantovo avenijo ter med 171. in 174. ulico, je živela pisana mešanica ljudi raznolikih narodnosti in porekel. Ko še ni bilo klimatskih naprav, smo se poleti hodili hladit na strehe blokov in od vsepovsod je bilo slišati pogovor v različnih jezikih in z mnogoterimi naglasi. Časi so bili čudoviti: v preteklosti se je priselilo veliko revnih ljudi iz številnih getov in Bronx se je spreminjal. Dlje proti severu ko si šel, bolj premožne so bile družine. Mi nismo bili premožni. Shajali smo. Moj dedek, ki je bil tudi zidar, je moral delati vsak dan. V tistih časih so bili gradbinci zelo iskani. Pri svojem delu je bil spreten in zanj cenjen. Za našega stanodajalca je zgradil zid na uličici, nad katerim je bil ta tako navdušen, da nam je za najemnino ves čas bivanja tam zaračunaval 38,80 dolarja na mesec. Dokler nisem bil nekoliko starejši, nisem smel sam iz bloka – živeli smo na zadnji strani soseske, ki je bila malce nevarna –, imel pa nisem nobenega brata ali sestre. Nismo imeli televizorja in nobenega pravega razvedrila, če odmislim nekaj plošč Ala Jolsona, ob katerih sem na veselje svoje družine pri treh ali štirih letih odpiral usta. Moja edina družba – poleg starih staršev, mame in psičke Trixie – so bili liki iz filmov, ki sem jih gledal z mamo in jih nato znova in znova obujal v svoji domišljiji. Najbrž sem bil edini petletnik, ki ga je mama pripeljala gledat *Pokvarjeni izlet*. Upodobitev samouničevalnega alkoholika Raya Millanda, ki mu je prinesla oskarja, je name naredila velik vtis. Ko se trezni in se mu pojavlja alkoholni delirij, si domišlja, da vidi netopirja, kako prileti iz kota bolnišnične sobe in napade miš, ki pleza po steni. Milland je znal prepričati, da ga ob tej blodnji muči groza. Ni mi šel iz glave prizor, v katerem trezen mrzlično išče pijačo, ki jo je pijan spravil nekam, vendar se ne spomni, kam jo je skrnil. Prizor sem skušal odigrati tudi sam. Pretvarjal sem se, da iščem po nevidnem stanovanju, brskam po nevidnih omaricah, predalih in košarah. Točka mi je šla že tako dobro, da sem jo izvajal

na zahtevo sorodnikov. Kar krohotali so se od smeha. Verjetno se jim je zdelo smešno gledati petletnika, ki se pretvarja, da stika po namišljeni kuhinji tako zavzeto, kot bi mu šlo za življenje. Spoznaval sem, da je v meni neka energija, ki sem jo znal izkoriščati. Pri petih letih sem se celo spraševal: Čemu se smeji? Moški se bojuje za življenje.

Mama je bila dovzetna za takšne stvari, zato so jo tovrstni filmi tudi privlačili. Bila je lepa ženska, ampak krhka, z nežnimi čustvi. Tu in tam je obiskala psihiatra, če je imel dedek dovolj denarja, da ga je plačal. Da ima težave, sem doumel nekoga dne, ko sem bil star šest let. Pripravljaj sem se, da se bom odšel ven igrat. Sedel sem na stolu v kuhinji, medtem ko mi je mama zavezovala čevljuje in mi oblačila pulover, da me ne bi zeblo. Opazil sem, da joka, in spraševal sem se, kaj je narobe, a tega nisem znal pokazati. Vsepovsod me je poljubljala, in tik preden sem odšel iz stanovanja, me je močno objela. Bilo je nenavadno, ker pa sem komaj čakal, kdaj se bom srečal z drugimi otroki, nisem več pomislil na to.

Zunaj smo bili približno eno uro, ko smo zagledali direndaj na ulici. Ljudje so tekli proti bloku mojih starih staršev. Nekdo mi je rekel: »Mislim, da je nekaj s tvojo mamo.« Nisem verjel: Kako lahko reče kaj takega? Moja mamo? Ni res. Začel sem teči z njimi. Pred blokom je stal rešilni avtomobil in skozi vhodna vrata so jo prinašali na nosilih. Poskusila je narediti samomor.

Nihče mi ni ničesar razložil; sam sem moral ugotoviti, kaj se je zgodilo. Pozneje sem izvedel, da so jo poslali na okrevanje v bolnišnico Bellevue, kamor za nekaj časa nastanijo ljudi, ki poskusijo nekaj takega. Ne spomnim se prav veliko, razen tega, da smo sedeli za kuhinjsko mizo v stanovanju mojih starih staršev, kjer so odrasli razpravljali, kaj bodo naredili. Nisem dobro razumel, o čem govorijo, sem se pa pretvarjal, da sem odrasel. Veliko pozneje sem posnel film *Pasje popoldne*. Ob enem zadnjih prizorov, v katerem že mrtvi lik Johna Ca-

zaleja odnašajo na nosilih, sem se spomnil trenutka, ko sem zagledal mamo, ki so jo nosili v reševalno vozilo. Mislim, da takrat še ni hotela umreti. Vrnila se je v naše stanovanje, jaz pa na ulico.

* * *

V otroštvu me je držal pokonci in mi vlival upanje odnos z uličnimi prijatelji. Družil sem se s skupino, v kateri so bili moji trije najboljši prijatelji, Cliffy, Bruce in Petey. Vsak dan je bila nova pustolovščina. Bili smo na preži, lačni življenja. Ob spominih na otroštvo se zavedam, da sem od svojih domačih verjetno prejemal več ljubezni, kot so je oni od svojih. Mislim, da je bilo to odločilno. Preživel sem, oni pa niso.

Še danes je med mojimi najljubšimi spomini tisti, ko se nekega sobotnega spomladanskega jutra spuščam po stopnicah na ulico pred svoj stanovanjski blok.

Nisem imel več kot deset let. Ulica je bila prazna in nebo je bilo modro. Približno petdeset metrov stran sem uzrl Brucea. V sebi sem začutil veselje, ki se mi je za vedno zasidrilo v spominu. Bil je jasen svež dan, vse je bilo tiho in mirno. Obrnil se je in nasmehnila sva se drug drugemu, počutila sva se živa. Dan je veliko obetal, nekaj je bilo v zraku.

Na vsakih nekaj ulic so bile prazne parcele, kjer so med vrhuncem druge svetovne vojne rasli *vrtovi zmage* – skupnostni vrtovi, ki so jih ljudje sadili za lastno preskrbo in podporo vojnim prizadevanjem. Ko je Eleanor Roosevelt svoj vrt zmage uredila kar na dvorišču Bele hiše, so ti začeli poganjati povsod – celo v južnem Bronxu. Toda ko smo po vojni do njih prišli mi, so bili že opustošeni in polni smeti – rože so odšle v nebesa. Ob robovih parcel so se raztezali pločniki, pod njimi pa je tu in tam zrasla kakšna bilka, ki je vztrajala skozi beton. Moj prijatelj Lee Strasberg je temu nekoč rekel talent: bilka, ki raste iz betona.

Ti vrtovi zmage, polni smeti, so postali naše zborovalnice in naša igrišča. Na njih se je dalo urediti dokaj dobra bejzbolska igrišča – znosili smo smeti na kup in iz njih naredili baze.

Velikokrat se je zgodilo, da sem igral bejzbol na eni od teh parcel in približno ob petih popoldne v daljavi opazil dedka, ki je prihajal domov iz službe. Ne glede na to, kje na parceli sem bil, sem švignil proti njemu takoj, ko sem ga opazil, in ga počakal na pločniku, preden je utegnil iti mimo, da bi od njega izprosil dovolj drobiža za sladoleđ.

Pogledal me je in segel v žep. Zdelo se je, kot da njegova roka seže do dna hlačnice, in nazadnje je izvlekel veliko darilo zame: svetleč kovanec za pet centov. Hitro sem rekel: »Hvala, dedi,« in stekel stran.

Če sem ga zagledal, ko sem odbijal, sem zavpil, da sem pritegnil njegovo pozornost, saj sem upal, da me bo videl, kako osvojim bazo. Ustavil se je in gledal tekmo kakšno minuto, toda izločili so me vsakič, ko me je opazoval. Prav vsakič. Ko sem prišel domov, sem mu povedal, da sem po njegovem odhodu osvojil tri baze, on pa je pokimal in se nasmehnil.

Videti je bilo, da sem v naši soseski velikokrat ukanil smrt. Bil sem kot mačka z več kot devetimi življenji. Doživel sem več nezgod in nesreč, kot jih lahko preštejem, zato bom od vseh izbral nekaj takšnih, ki izstopajo in imajo določeno težo. Nekega zimskega dne sem drsal po ledu na reki Bronx. Nismo imeli drsalk, zato sem bil obut v športne copate. Delal sem piruete in se bahal pred prijateljem Jesusom Diazom, ki je stal na bregu. Smejale sem se in on me je spodbujal, nato pa se mi je nenadoma udrlo pod nogami in padel sem v ledeno vodo. Ko sem skušal izplavati, led ni zdržal moje teže, zato sem kar naprej padal nazaj v ledenico. Utonil bi, če ne bi bilo Jesusa Diaza. Uspelo mu je najti dolgo palico, dvakrat daljšo od njega. Na bregu se je razkrečil, kolikor se je mogel in me s palico potegnil na varno. Bil sem premočen do kože in premražen, zato me je odpeljal v stanovanje bloka, kjer je ži-

vel z domačimi in v katerem je bil njegov oče upravnik. Jesus mi je posodil svojo obleko, da sem se lahko preoblekel.

Približno v istem času sem doživel eno najmučnejših izkušenj svojega življenja. Še zdaj le stežka govorim o tem, ampak zakaj je ne bi povedal? Zato pišem. Nisem mogel biti starejši od desetih let, ko sem hodil po tanki železni ograji oziroma plesal na namišljeni vrvi. Vse dopoldne je deževalo, zato mi je, kaj pa drugega, zdrsnilo in padel sem tako, da me je železna palica zadela naravnost v mednožje. Zelo me je bolelo, komaj sem hodil proti domu. Neki starejši možakar me je videl stokati, me dvignil in odnesel v stanovanje tete Marie. Bila je mamina mlajša sestra, ki je živela v drugem nadstropju bloka, v katerem so bili tudi moji stari starši. Samarijan me je položil na posteljo in rekel: »Drži se, mali.«

V tistih časih so zdravniki običajno prihajali na dom, čeprav so bile njihove ordinacije nedaleč v isti ulici. Domači so čakali, kdaj bo prišel doktor Tanenbaum, jaz sem ležal na postelji s hlačami okrog gležnjev, vse tri pomembne ženske mojega takratnega življenja – mama, teta in babica – pa so napol panične drezale in bezale v moj penis. Medtem ko sem jih poslušal, kako si med pregledovanjem šepetajo, sem si govoril: O, bog, raje me kar takoj vzemi k sebi. Moj penis je ostal pritrjen, sledovi poškodbe so ostali. Misel na to me preganja še danes.

Naša soseska v južnem Bronxu je imela celo paleto skrajnih čudakov in večina jih je bila nenevarnih. Tam je bil tip rdečih in črnih las, star okoli 40 let, ki se je oblačil v obleko, srajco z ovratnikom in ohlapno razcapano kravato. Videti je bilo, kot da je bil pri maši na pepelnico, kjer se je posul s pepelom. Sam je tiho hodil po ulicah in komaj kdaj odprl usta; kadar jih je, je rekel zgolj: »Časa ne ubijamo – čas ubija nas.« Nič drugega. Če bi le enkrat pristopil k nam in vprašal: »Kako ste kaj?« bi nam vzelo sapo. Jasno, da sem bil nezaupljiv do njega, saj smo bili vsi. Podobni krdelu zveri smo vedeli, da

se razlikuje od naše vrste. Nagonsko nam je bilo jasno, da je drugačen, a smo ga preprosto sprejeli. V primerjavi z današnjim svetom je bil čut za zasebnost takrat močnejši, ljudje so se obnašali dostojno in niso silili drug v drugega. Mogoče je v manjših mestih še vedno tako; omenjeni čut je že od nekdaj z mano.

A za kakšnim napačnim vogalom se je včasih skrivala tema. Nekega dne, pri osmih ali devetih, sem se sam žogal pred blokom na Bryantovi aveniji. Fant, ki sem ga poznal, recimo mu Steve, se je vračal z velikega avtobusnega parkirišča ob postaji nadzemne železnice. Tam smo se igrali v praznih avtobusih, pobirali pisane vozovnice in se pretvarjali, da so denar. Steve je imel nenavadno prazen izraz, naravnost osu-pel. Vprašal sem: »Živjo, Steve, kaj je narobe?«

Pogledal je naravnost skozme in rekel: »Neki tip se mi je polulal v usta.«

Rekel sem: »Zakaj bi se ti nekdo polulal v usta?«

Odgovoril je: »Ne vem.«

»Polulal se ti je v usta.«

»Ja, na avtobusnem parkirišču.«

Steve ni dojel, kaj se je zgodilo, pri svojih rosnih letih pa nisem razumel niti sam. Primanjkovalo mi je razumevanja in življenjskih izkušenj. Pozneje v življenju sem dojel, kaj se mu je najverjetneje zgodilo. Nekaj takega bi se lahko pripetilo na kateri koli ulici v katerem koli mestu, ampak se je tukaj. To sem nekako pustil za sabo. Med odraščanjem naletimo na določene stvari in čeprav nas prizadenejo, jih ne moremo popolnoma doumeti niti jih ohraniti v spominu, če se ne spravimo v hipnotično stanje. Vseeno pa jih vsrkamo. Takrat sem vedel, da se je Stevu zgodilo nekaj groznega in da se je zdel nekako zlomljen, nemočen.

Vem samo, da se ob prijateljih, kot so bili Cliffy, Bruce in Petey, nikoli nisem počutil nemočnega. Ko smo bili malce starejši, pri enajstih ali dvanajstih letih, smo bili prava ban-

da in raziskovali sosesko. Podajali smo se onkraj naše ulice in iskali nova obzorja. Nekje te je pretepla ena tolpa, drugje te je napadla spet druga. Kmalu si ugotovil, kje so meje tvojega ozemlja, in držal si se ga, kolikor si le mogel.

Za razvedrilo smo počeli vse, kar smo si lahko privoščili. Ure in ure smo ležeč na trebuih brskali skozi rešetke kanalizacijskih jaškov in upali, da bi v umazaniji na dnu opazili kaj lesketajočega, morda izgubljen kovanec. Trud ni bil povsem brez smisla – petdeset centov bi spremenilo vse. Vzpenjali smo se na strehe stanovanjskih blokov in skakali z ene na drugo. Ob sobotnih večerih – ko smo gledali le nekaj let starejše fante, ki so že hodili na zmenke in spremljevalke vodili v kino ali na postajo podzemne železnice – smo zlezli na nadstreške izložb in jih obmetavali s smetmi. Stročji fižol, vržen z razdalje petih ali šestih metrov, je zelo zapekel. Poleti smo odpirali hidrante, zaradi česar smo postali junaki vseh mladih mater, ki so dovolile svojim otročkom, da čofotajo po vodi. Sredi julija je bilo v južnem Bronxu precej vroče. Vesili smo se na zadnje dele avtobusov za brezplačno vožnjo, skakali čez vrtljive križe na postajah podzemne železnice. Če smo hoteli jesti, smo hrano ukradli. Nikoli nismo ničesar plačali.

Kratkočasili smo se z vragolijami in bežali pred avtoritetami. Skušali smo se pridružiti skavtom, čeprav smo vedeli, da si ne bi mogli privoščiti nakupa uniforme ali poletnih taborov. Srečanja so potekala v bližnjih javnih šolah, zato smo se jim pridružili v kakšni telovadnici, kjer nam je skavtski vodnik razlagal, kaj naj počnemo. Mi smo zgolj bruhnili v smeh in se krohotali, vse dokler nas niso nagnali. Nikakor ne bi mogli biti skavti: nismo znali biti.

Živeli smo za stare ulične igre, kot so kamenčkanje, ulični bejzbol in *ringolevio*. Če nas je ta mikal, smo se razdelili v dve skupini, lovili nasprotnike in jih skušali ujeti tako, da smo posameznika objeli z rokami in trikrat zapored rekli: »Ringolevio en, dva, tri.« Oseba se je tako znašla v zaporu, označenem

krogu na sredini šolskega dvorišča. Če si lahko stopil z nogo v zapor svoje ekipe in zavpil: »Vsi prosti!« je bila svobodna celotna družčina. Če ti je to nekako uspelo, te je obšel najboljši občutek na svetu. Znano je bilo, da so nekateri otroci celo skočili s stavbe, samo da bi lahko prvi s tal zaklicali: »Vsi prosti!« Tam, od koder izhajam, smo vedno bežali drug pred drugim oziroma drug drugega lovili. Kadar smo zagledali policiste, smo si zavpili: »Ej, zakaj policaji ne marajo pekov?« »Ker ti mečejo kifeljce v peč!« Policisti so zazehali, se zasmejali ali pa se pognali za nami, odvisno od razpoloženja. Vsi pa smo poznali svojega rajonskega policista; hodil je z nami, pazil na nas, nas spodbujal, naj se zabavamo. Ne vem, koliko nasilja je preprečil, ampak vzljubili smo ga in zdeli smo se mu strašno zabavni. Od nekdanj sem menil, da je bil tip zagledan v mojo mamo. Spraševal me je o njej in že pri enajstih letih sem nekako vedel, zakaj.

V moji mali tolpi so bili poleg mene, Brucea, Peteyja in Cliffyja še nekateri drugi – Jesus Diaz, Bibby, Johnny Rivera, Smoky, Salty in Kenny Lipper, ki je v poznejših letih postal namestnik newyorškega župana Eda Kocho. (Pozneje sem posnel film *Golo mesto*, ki je temeljil na njegovih izkušnjah. Precej dobro ga je režiral Harold Becker, igral pa sem z Johnom Cusackom.)

V naši skupini je bil tudi Hymie, ki bi ga danes opisali kot fanta s posebnimi potrebami. Bil je starejši od nas in zelo močan. Druge tolpe so ob pogledu nanj postale previdnejše. Ponoči sem z njim hodil domov in skupaj sva pela pesem *I Wonder Who's Kissing Her Now*. Gre za staro skladbo iz časa druge svetovne vojne o vojaku, ki razmišlja o svojem dekletu doma. Hymie mi je sledil vse do vrha stopnic v bloku, se obrnil, spustil po stopnicah in zapel: »Sprašujem se, kdo ...« jaz pa sem odpel: »Poljublja jo zdaj.« Ko je Hymie dopolnil šestnajst let, je postal nasilen; začel je napadati svojo mamo

in vtaknili so ga v neko ustanovo. Nikoli več ga nismo videli. Pogrešali smo ga.

V naši soseski je živel tudi Philly in nanj se je spravljaj neki nasilnež. Takrat je bil v uporabi slengovski izraz: z navzgor obrnjenim ovratnikom si bil »kavelj« – frajer. Fant je kar naprej spraševal Phillyja: »Misliš, da si kavelj?« Nasilnež je to počel tako pogosto, da se je Phillyju zmešalo. Z glavo je začel butati ob steno, znova in znova: »Kavelj sem, kavelj sem.« Po tistem so Phillyja vzeli iz šole in ga premestili v rehabilitacijsko kliniko. Nikoli več ni bil enak. Samo sedel je na stolu in strmel v prazno, ne da bi kdaj spregovoril s komer koli. Ob njem je tiho sedela njegova mama.

Cliffy, Bruce, Petey in jaz – štiri glavne zvezde. Mene so klicali Sonny, in Pači, kar je bil vzdevek za Pacina. Pravili so mi tudi Pistacija, saj sem imel rad pistacijev sladoled. Če bi morali nekoga izbrati za vodjo, bi Cliffyja ali Peteyja. Petey je bil trdoživ Irec, Cliffy pa učenjak, prava pojava, neustrašen poba, ki že pri trinajstih letih nikoli ni bil brez knjige Dostojevskega v zadnjem žepu. V življenju bi lahko dosegel, kar koli bi hotel. Bil je nadarjen. Bil je čeden. Bil je izjemno inteligen-ten, s čimer se je tudi hvalil. Bil pa je tudi najmlajši in njegovi štirje bratje so ga vsak dan premlatili kot mačka. Nikoli mu ni zmanjkalo ukan. Nikdar ga ni bilo treba vprašati: Kaj bomo počeli danes? Vedno je imel nekaj za bregom.

Kadar smo se hoteli družiti, smo hodili na strehe blokov tudi zato, ker smo lahko od tam zbežali po različnih poteh, če nas je kdo lovil. Na strehah so bile televizijske antene, pritrjene na 30 centimetrov široki polici, ki je potekala po celotnem obodu zgradbe. Včasih smo zlezli na polico in kot vrhovodci hodili po njej. Premikali smo se kot mačke, pet nadstropij od tal, in ko smo prišli do antene, smo se ustavili, umirili, potem pa prehodili nov odsek. Cliffy se je premikal veselo in neobremenjeno, pri tem pa je vpil: »Me vidite?« Kar letel je, kot

kakšen pobesnel ptič. To sem nekajkrat naredil tudi sam, a ne tako kot Cliffy.

Zahajali smo k živalskemu vrtu v Bronxu, na Otokopic, kot so mu nekoč pravili, kjer smo vstopili na zaprto območje in zlezli na ogromne vrvi, ki so jih daljni predniki privezali okrog drevesnih vej. Na njih smo se zavihteli nad ribnik, se izpustili in noreli v vodi. Bruce je prišel ven s pijavko, ki mu je sesala kri. Nekateri starejši fantje so stali na veliki ploščati skali, ki je segala v vodo, in tekmovali, kdo si ga bo zdrkal in brizgnil najdlje. Zanje je bilo vse tekmovanje: »Stavim pet centov, da ne boš pojedel cigaretnega ogorka, ki leži na tleh, in pomarančnega olupka ob njem.« In nekdo je zagotovo sprejel stavo. Nisem se vključeval v te igre, pustil sem jih, naj počnejo svoje. Vedno se je zdelo, da samo opazujem; le občasno sem sodeloval.

Nekega dne je Cliffy zagledal veverico, ki se je vzpenjala po drevesu, in vanjo je vrigel kamen. Uboga veverica je zamolklo padla na tla mrtva in Cliffy je začel jokati. Ni si mislil, da jo bo ubil. Pokopali smo jo in molili zanjo. Nek drug dan sem se vrnil domov z ranjeno lastovko. Prinesel sem jo mami in zelo lepo sva skrbela zanjo. Čez čas se naju je navadila. Letala je po stanovanju in nama sedala na ramena. Morala sva samo paziti, da ni do nje prišel pes. Zelo nama je prirasla k srcu. Mama jo je poljubljala in izdelala sva ji ptičjo kletko. Dajala ji je jesti, da bi se živalca okrepila, negovala jo je, ljubkovala in imela rada. Nazadnje sva jo izpustila, saj je po najinem mnenju morala ostati prosta. Odnese sva jo na kraj, kjer so bile druge lastovke. Bila je manjša in pozneje sva izvedela, da ptice po navadi izločijo udomačene živali. Ob misli, da so najino prijateljico verjetno ubili pripadniki lastne vrste zaradi časa, ki smo ga preživeli skupaj, se nama je trgalo srce. Pozneje sem prebral knjigo Tennesseeja Williamsa *Orfej se spušča*, in ko sem naletel na stavek o majcenih ptičkih, ki »sploh nimajo

nog, preživijo celo življenje v letu in spijo na vetru«¹, sem pomislil na tisto lastovko.

* * *

Babičin pristop k čiščenju kuhinjskega okna je bil enak kot pri večini stanovalcev bloka: odprla ga je, sedla na okensko polico in čistila okno od zunaj, medtem ko je s hrbtom nevarno visela skozi okenski okvir pet nadstropij od tal. Kadar sem stal v kuhinji in gledal skozi okno, sem videl na uličico – na tisto, v kateri je dedek zgradil zid, ki je našo ločeval od uličice sosednje zgradbe. Če si ga preplezal, si se znašel na hodniku, ki je vodil v sistem vhodov in izhodov, v pravi pravcati svet, poln prehodov, povezanih z vrtovi in okroglimi prostori. Ko sem nekje med desetim in enajstim letom začel kaditi cigarete, sem pazil, da sem to počel na uličici, kjer me ni videl nihče. Vedel sem, da je kajenje prepovedano. Predstavljal sem si nizkotnosti, ki so jih počeli tam spodaj, vse, kar je bilo prepovedano. Tam je vladalo posebno vzdušje, ne grozljivo, marveč vabljivo. Prvo dekle sem poljubil prav tam spodaj v tistih prehodih. Nisem vedel, kaj delam, prepričan pa sem bil, da se je zgodilo nekaj veličastnega. Mislil sem, da sem izgubil nedolžnost. Na žalost je nisem.

Kadar sem skozi okno svojega stanovanja pogledal dol v tisto uličico, sem zagledal prijatelje – krdelo divjih odraščajočih volkov z zvijačnimi nasmeški –, ki so gledali navzgor proti meni in klicali: »Pridi dol, mali Sonny! Nekaj imamo zate!« Nekega jutra se je Cliffy prikazal z ogromnim nemškim ovčarjem. Zavpil je: »Ej, Sonny, prideš pogledat mojega psa? Moj novi prijatelj je in ime mu je Hans!« Najraje bi kar skočil skozi okno, da bi prišel tja in si ogledal ogromnega pripadnika družine psov, vendar sem bil visoko v zgornjem nadstropju.

1 | Williams, Tennessee. *Orfej se spušča*. Ljubljana: SNG Drama, 2007. Prevedel Zdravko Duša.

Cliffy ni najpogosteje kradel psov. Bolj so mu ležali avtomobili. Pri približno štirinajstih letih je ukradel mestni avtobus. Nekoč je sunil smetarski tovornjak; še vedno je imel pri sebi knjigo Dostojevskega. Tudi v hiše je vlamljajal – ni več smel v New Jersey, saj ga je iskala tamkajšnja policija. Dražil me je, ker nisem nikoli jemal mamil, kot jih je on. Govoril je: »Sonny se ne rabi zadevat – on je že sam sebi droga!«

Šport je bil področje, po katerem sem se razlikoval od preostale tolpe. Dedek mi je vcepil ljubezen do njega: že od otroštva je bil bejzbolski in boksarski navijač. Za moštvo New York Yankees je navijal, še preden se je sploh imenovalo Yankees – najprej so jim pravili Highlanders –, in kot revni otrok je gledal njihove tekme skozi luknje v ograji stadiona Hilltop Park ali Polo Grounds, kjer je igralo moštvo New York Giants. Pozneje je ekipa Yankees dobila svoj stadion, pravili so mu »hiša, ki jo je zgradil Ruth«. Ta stadion je v ozadju prizora iz *Serpica*, ki ga je zelo lepo posnel Sidney Lumet in v katerem se Serpico sestane s skupino pokvarjenih policistov, zbranih kot v roparskem gnezdu. Zjutraj na dan snemanja tega prizora sva se razšla s Tuesday Weld, in če ste pozorni na izraz na mojem obrazu, lahko vidite, da je lik videti precej žalosten.

Dedek je vedno držal pesti za šibkejše, in očitno sem to podedoval. Vedno navijam za poražence, dokler ne začnejo zmagovati, potem pa si rečem: Oh, presneto, ne bom več navijal zanje.

Kadar si je dedek to lahko privoščil, me je odpeljal na bejzbolsko tekmo. Sedela sva visoko na glavni tribuni na poceni sedežih. Seveda sva vedela, da obstajajo dražji bliže igrišča. Ti so bili nekaj povsem drugega – a nisva spadala v tisti razred. Nisem se imel za socialno ogroženega – to je bila preprosto še ena ulica v soseski, še eno pleme. Lahko bi bila druga država. Razlika med mano in Cliffyjem je bila v tem, da si je ob pogledu na dražje sedeže zaželel oditi tja dol. Če je bila za vstop v kino vrsta, ni mogel čakati – vrnil se je pred koga in vstopil.

V tem pogledu je bil predrzen. Videti je bilo, kot da ne obstaja nihče drug kot le on; bil je pravi pravcati samoljubnež. Če dobro pomislim, sem morda v tem spektru tudi jaz.

Pri teh letih sem bil športnik. Bil sem hiter in spreten, pri premikanju sem se pozibaval. Igral sem bejzbol za moštvo PAL v svoji soseski. Cliffyja in fantov šport ni zanimal, zato se je že skoraj zdelo, da imam dve življenji: enega s tolpo in drugega s fanti, s katerimi sem igral bejzbol. Nekaj časa sem mislil, da se bom z njim ukvarjal poklicno, potem pa sem videl, kako so nekateri fantje odšli v drugoligaško moštvo Yankees, a se ni nihče zmenil zanje, čeprav so bili precej boljši od mene. Do poklicnih športnikov čutim strahospoštovanje. Preplezati moraš precej ovir, če hočeš priti tako daleč. Kar se mene tiče, so oni osvojili Everest.

Živel sem za fante v tolpi, ampak na tekme sem torej hodil sam, brez njih. Nekega dne sem se vračal z ene v nevarni soseski, ko so mi ukradli bejzbolesko rokavico. Naskočila me je skupina štirih ali petih fantov, ne dosti starejših od mene; imeli so nože in bog ve kaj še ter rekli: »Daj nam rokavico.« Vedeli so, da nimam denarja, jaz pa sem vedel, da bom ob rokavico. Kupil mi jo je dedek; domov sem odšel v solzah in mu povedal, da ne vem, kaj naj naredim. Vedel sem, da mi ni mogel privoščiti nakupa nove in da bi iskanje fantov, ki so mi jo vzeli, sprožilo vojno. Če bi imel ob sebi Cliffyja, Peteyja in Brucea pa se to sploh ne bi zgodilo. Da smo se držali skupaj, ni bilo samo ugodno za nas, bilo je nujno, drugače smo bili ranljivi, nemočni.

Ob robu reke Bronx, približno štiri ulice stran od tiste, v kateri smo živeli, so stale holandske hiše. Bile so stare – zgradili so jih Nizozemci, ki so se priselili v državo – in so propadale, vendar niso bile povsem zapuščene. Herman Wouk je pripovedoval o njih v romanu *City Boy* (Mestni fant), v katerem je okoliško ozemlje opisal kot področje s »smrdljivimi kupi«. Kadar smo se počutili dovolj pogumne, smo se odpravili

k tem holandkam. Razvaline so naseljevali svojeglavi otroci in ubežniki – pravili smo jim buniji, ker so bili na Boonovi aveniji. Živel so v barakah in prenašali bolezni, govorilo pa se je tudi, da so konice njihovega doma izdelanega orožja zastrupljene.

Ob rečnem bregu je rastle divje neukročeno rastlinje: gost plevel, ki je segal do glave, in bambus, ki so ga otroci sekali, klestili in iz njega izrezovali nože, loke in puščice. Gor in dol po reki Bronx so pluli splavi, ki so prevažali izdelke, ki jih ni bilo mogoče prodajati v trgovinah. Vohunili smo za sumljivimi trgovci, ki so se tihotapili noter in ven ter sklepali skrivnostne posle, in za moškimi, ki so prihajali počet kdo ve kaj z ženskami, ki so jih pripeljali s sabo.

Občasno je bilo mogoče slišati kak pridušen strel, po navadi iz doma izdelanega orožja iz lesa in elastik. Šlo je za različico frače: če si dodal naboj kalibra 5,6 milimetra in sprožil kroglo, je ta običajno zletela vstran; če si imel smolo, je poptela navzgor proti tvoji glavi. Streljal si pločevinke, steklenice in kamne, a orožje je naredilo velik vtis. Z njim si bil v prednosti, lahko pa si zašel tudi v težave. Že na daleč se je videlo, da je kraj nevaren, ampak to je bilo za nas zabavno.

Nekega dne sem na Bryantovi aveniji zagledal svojo tolpo, ki je poražena šepala iz holandk. Cliffy je bil ves krvav. Ko je opazil moj pretreseni obraz, je zavpil: »Nisem jaz! Kri je Peteyjeva!« Za njim je hodil Petey, iz rane na zapestju mu je kri brizgala kot iz gejzirja. Fantje so bili globoko med holandkami in spuščali so se po hribu, ko je Cliffy nenadoma zakričal: »Pazite, tamle je buni!« Izgovoril je ime osebe, ki je bila v tistem koncu na slabem glasu. Še zdaj se ne morem pripraviti do tega, da bi ga ponovil. Cliffy se je zgolj šalil, drugi otroci pa so se razbežali v vse smeri. Petey je vedel, da se ne sme obojavljati, a se je na žalost spotaknil in izgubil ravnotežje, pri čemer je trdo padel na tla. Pristal je na nečem ostrem in nazobčanem, kar mu je prerezalo levo zapestje. Ureznina je bila tako globoka, da je segala vse do živcev. Prav grozno je bilo.

Zdravnikom ga je nazadnje uspelo spraviti v red, vendar so ga slabo zašili, zato ni mogel pravilno premikati roke. Če bi se to zgodilo danes, bi takšno poškodbo pravilno oskrbeli – ne bi bilo poceni, vendar tako, kot je treba. Petey pa roke ni več mogel premikati. Temačni svet revščine ga je pohabil. Kadar je igral bejzbol, si je moral sneti rokavico z roke, s katero je pravkar ujel žogo, in z njo vreči žogo nazaj. Cliffy si je za to, kar se je zgodilo Peteyju, vedno očital – zaradi trapaste potegavščine.

* * *

Zvečer se kopam v stanovanju starih staršev, ko v uličici spodaj zaslišim rjojenje. Glasovi segajo pet nadstropij visoko do kopalniškega okna:

»Sonny!«

»Ej, Pači!«

»Eeeeejjjjj, Sonny!«

Zbirajo se za nov krog pustolovščin – za nočno izmeno. Imam deset ali enajst let, ampak hočejo, da se jim pridružim. Zavijajo kot divje mačke. Nobenega zvonca ni, na katerega bi pozvonili, niti telefona, da bi me lahko poklicali, zato se sporazumevajo tako. Nekaj imajo za bregom – nekaj razburljivega – in hočem biti z njimi.

Ampak nekaj mi preprečuje, da bi skočil iz kadi, vrgel nase obleko in se sešel z njimi. Nimam v mislih svoje vesti, temveč svojo mamo. Pravi mi, da ne smem ven. Pravi, da je pozno, da imam jutri pouk, da fantje, ki se ob tako pozni uri pridejo dret na ulico, niso primerna družba in da naj si v vsakem primeru to kar izbijem iz glave.

Zaradi tega jo sovražim. Onemogoča mi stik s svetom. Ti prijatelji so vir moje identitete. So vse, kar mi v tem trenutku nekaj pomeni v življenju, mama pa mi ne dovoli biti z njimi. Zaradi tega jo preziram. Potem pa se nekega dne pri

dvainpetdesetih letih zalotim, kako v avtomobilu gledam svoj obraz v ogledalu, na debelo namazan s kremo za britje, in si belim glavo, komu bi se zahvalil v govoru ob sprejemu nagrade, ki naj bi mi jo kmalu podelili. Pomislim na tisti trenutek in se zavem, da sem še vedno na svetu zaradi mame. Njej moram biti hvaležen, kaj pa drugega. Nisem se ji še zahvalil za to. Ona je tista, ki je imela vse pod nadzorom, me odvrnila od poti, ki je vodila v prestopništvo, nevarnost in nasilje, k igli, k smrtonosnemu užitku, imenovanemu heroin, ki mi je ubil tri najtesnejše prijatelje. Petey, Cliffy, Bruce – vsi so umrli zaradi mamil. Nisem bil ravno pod stroгим nadzorom, ampak mama je spremljala, kam hodim, v družinah prijateljev pa tega niso počeli na enak način, to smo vedeli vsi. Rešila mi je življenje.

* * *

Vedel sem, da materina družina nima najboljšega mnenja o mojem očetu, toda stari starši so pazili, da niso rekli česa slabega o njem v moji prisotnosti. Mami je tu in tam kaj ušlo, s čimer je dajala jasno vedeti, da ga ne spoštuje in da oče po njenem mnenju ne skrbi zame. Takšne besede lahko otroku škodijo. Če izhajaš iz razbite družine, se že tako ali tako počutiš kot sirota. Takšno stališče odraslega lahko vodi v trajne predsodke – lahko za zmeraj zastrupi odnos in glede tega moramo biti zelo pazljivi. Prepričan sem, da so njene besede vplivale name. A že pri tistih letih sem bil trdno odločen, da ji na svoje občutke do očeta ne bom dovolil vplivati. Podobo o njem sem si hotel ustvariti sam.

Ko sem bil star devet let, me je oče popeljal po soseski, v kateri je živel v vzhodnem Harlemu. Z mamo sta bila že nekaj let ločena in po vrnitvi iz vojne si je ustvaril novo življenje. Bil je star malce manj kot 30 let in končal je visokošolski izobraževalni program, ki si ga je plačal s sredstvi, pridobljenimi na podlagi zakona o vojaških veteranih. Zaposlen je bil

kot računovodja in kolikor sem razumel, mu je šlo kar dobro. Občasno sem ga videl ob praznikih in rojstnih dnevih; imel je drugo stanovanje, drugo ženo, drugega otroka. Kljub temu pa me je želel obdržati v svojem življenju. Tako me je popeljal po ulicah okrog svojega doma, se ustavljal pri kavarnah pred izložbami in tamkajšnjih shajališčih ter me kazal prijateljem. »To je moj sin,« jim je govoril. »Živjo, sin,« so pozdravljali v odgovor. Nikogar nisem poznal. Bili so drugačni. Bili so Italijani, podobni sorodnikom, a nekaj v njihovem obnašanju mi je bilo tuje. Bili so starejši in v kavarnah pred izložbami so srkali sladki janežev liker iz majhnih skodelic za kavo. Bili so v redu in bil sem jim všeč, a hotel sem samo oditi domov v Bronx, k svojim prijateljem. Občutek sem imel, da me oče razkazuje.

Mislil sem, da sem zgolj na enodnevnem obisku, nakar sem izvedel, da bom pri očetu tudi prespal. Prenočil naj bi v njegovem dolgem ozkem stanovanju s prehodnimi sobami, kjer so me dali v posteljo v eno od sob na oddaljenem koncu. Ko sem se sredi noči zbudil, sem bil popolnoma zbeگان. Vse se je zdelo napačno. Nisem videl prostora, v katerega so me vtaknili. Postelja, ki so mi jo odkazali, ni bila moja. Zvoki z ulice so bili popolnoma tuji. V steni sem slišal nekakšno praskanje, za katerega sem mislil, da ga gotovo povzročajo miši ali podgane.

Začel sem se tihotapiti po temi, da bi prišel do očeta. Nevarnost se je lahko skrivala za vsakimi vrati, mimo katerih sem hodil. Vsaka soba, v katero sem vstopil, je bila polna ovir. Očeta sem našel spečega v postelji, ki si jo je delil s svojo novo ženo. Posteljni okvir mi je segal do trebuha in v temi sem razločil le grbine različnih velikosti pod odejo. Nisem vedel, katere so njegove in katere njene, sem pa vedel, da nočem prebuditi ženske, ki me je – sodeč po tem, kako me je tisti dan gledala in ogovarjala – očitno imela za neko izgubljeno grlico, odpadlo od jate, in po možnosti prenašalko smrtonosne

bolezni. Tako sem zatresel odeje, s čimer sem, kaj pa drugega, zbudil oba. Bolj kot kar koli drugega sem hotel oditi od tam, vendar nisem vedel kako. Samo zamomljal sem: »A lahko ... A lahko grem domov?« Utrujeni možak je sredi noči vstal in me posadil v avtomobil. Res je imel avtomobil, kar je bilo zame enako, kot če bi imel letalo. In odpeljal me je nazaj domov, vozila sva se precej časa. Hitreje bi bilo s podzemno železnico.

Ko sva se ustavila pred blokom, je oče ugasnil motor in me nagovoril. Skušal mi je povedati svojo plat zgodbe. Dejal je: »Trudil sem se po najboljših močeh, ampak tvoja babica je mešala štrene.« Na svoj nerodni improvizirani način je skušal navezati stik z mano. Pogovarjal se je z devetletnikom, ki tega preprosto ni mogel dojeti. Strašansko mi je odleglo, ko sem se vrnil k starim staršem. Pomislil sem: Oče ni tako slab. Hočem reči, pogledajte, kaj je naredil – pripeljal me je vse do doma, čeprav mu tega ne bi bilo treba narediti. Odkrito povedano, hotel sem samo oditi. Zame je bil tujec.

V šoli so učitelji dopovedovali moji mami: »Vaš sin potrebuje tudi očeta.« To jo je razjezilo. *Hočete reči, da morava biti skupaj, trpeti, se pričkat in prepirati, da bo sin poslušal vse to?*

Od takrat že vse življenje spoznavam prijatelje, ki so svojega očeta imeli radi ali pa so celo imeli trdne vezi z obema staršema. Drugi pa s svojim očetom niso imeli dobrih odnosov. Nekateri so med odraščanjem gledali, kako njihovi pijani očetje mlatijo njihove matere kot pse. Poznam celo ljudi, ki so tako močno sovražili svojega očeta, da jim je v njegovi bližini postalo slabo. Jaz očeta preprosto nisem imel. Bil je odsoten. Na veliko srečo sem imel dedka. Sicer je moralo biti za mojega očeta precej boleče, ker ni imel odnosa z mano. Bil je Italijan in jaz njegov prvi ter edini sin, zato vem, da ga je misel na to gotovo preganjala. Obenem pa se zavedam, da mi je bilo prizaneseno, ker ga ni bilo ob meni. Če bi me vzgajal on, ne bi bil to, kar sem. Imam tri polsestre, njegove hčerke, spoznal

sem jih in vse znajo o njem povedati marsikaj lepega. Videti je bilo, kako rade ga imajo.

V življenju sem imel tudi druge ljudi, ki so pazili name in me vodili, čeprav se tega takrat nisem zavedal. Moja učiteljica na predmetni stopnji Blanche Rothstein, privlačna ženska srednjih let, me je izbrala, naj na šolskih zborovanjih berem odlomke iz *Svetega pisma*. Nisem izhajal iz posebno verne družine. Mama me je pošiljala k verouku in za prvo sveto obhajilo sem nosil belo obleko. Bal sem se, da sem mogoče tako dober, da se bo z neba spustila Devica Marija in bi moral postati svetnik, česar si nisem želel. Tega sem se dejansko ustrašil, zato tudi nisem šel k birmi. Poleg tega je bilo znano, da so nune brez posebnega razloga pretepale otroke.

Kadar sem z glasnim donečim glasom bral iz Psalmov – »Kdor hodi v popolnosti, ravna pravično in govori resnico v svojem srcu.« –, sem čutil, kako mogočne so besede. Besede te namreč lahko pripravijo do tega, da poletiš. Lahko oživijo. Prijatelj Charlie je govoril, da je beseda postala meso, če si izposodim še en svetopisemski stavek. Tako sem razumel igranje – govoriš lepe besede in skušaš z njimi zabavati ljudi.

Kmalu sem nastopal v šolskih igrah, kot je *Talilni lonec*, ki je slavila številne narode, katerih ljudje so prispevali k imenitnosti Amerike. Bil sem eden od otrok, ki so jih izbrali, da so stali pred ogromnim talilnim loncem sredi odra. Tam sem bil kot predstavnik Italije skupaj z desetletnim dekletom temnih las in olivne polti. Gledal sem čez talilni lonec in si mislil: Takšni so Italijani?

Ko je naš razred uprizoril muzikal *Kralj in jaz*, sem igral Louisa, sina junakinje Anne. Z nekim drugim fantom, ki je igral mladega siamskega princa, sva zapela pesem o tem, kako zbegana sva zaradi obnašanja odraslih.

Igranja nisem jemal preveč resno – ob tem sem pač malo zabušaval in se znorel, predvsem pa se izognil pouku. Nekako se me je prijel sloves fanta, ki preprosto mora biti na takšnih

šolskih predstavah. Rekel bi, da sem zagotovo moral biti dober, saj je po nekem nastopu prišel k meni neki tip in rekel: »Ej, poba, prihodnji Marlon Brando si!« Pogledal sem ga in dejal: »Kdo je Marlon Brando?«

Ob koncu leta je naš razred priredil zborovanje, na katerem naj bi glasovali o različnih nagradah za učence, in mene so razglasili za tistega, ki bo najverjetneje uspel v življenju. Bil sem razočaran, ker sem hotel tisto za najbolj čednega fanta. A dobil jo je Willy Rams – eden tistih, ki so delali sklece na eni roki in hodili naokrog po rokah. Bil je prijazen poba. Pri nagradi za tistega, ki bo najbolj uspešen, pa je šlo zgolj za priljubljenost. Pomenila ni nič drugega kot to, da je že veliko ljudi slišalo zate. Kdo si sploh želi kaj takega?

Blanche Rothstein, moja učiteljica na predmetni stopnji, je zame imela pomembnejše načrte. Nekega dne se je povzpela po stopnicah do petega nadstropja našega bloka v naše stanovanje, saj je hotela govoriti z mojo babico. Ni me prišla kaznovat, temveč opogumit. »Fantu je treba dovoliti, da se še naprej ukvarja z igranjem,« je rekla babici. »To je njegova prihodnost.« Poteza je bila zelo preprosta in zelo redka. Nihče drug se še ni tako potrudil, vsaj zame ne. Odlična predana učiteljica je počela nekaj častivrednega, kar lahko dajo vsi učitelji: navdih ter predanost svojemu poklicu. Spodbuda – najpomembnejša beseda v jeziku. Babica ni najbolj razumela, kaj učiteljica počne, mama pa je, in to ji ni bilo všeč – menila je, da smo revni, revni pa se ne ukvarjajo z igranjem.

Toda to ni oviralo mojega napredka v šoli. Ko sem bil star trinajst let in smo uprizorili razredno igro *Home Sweet Homicide* (Umori pod domačo streho), so me izbrali za upodobitev enega od otrok, ki pomaga svoji ovdoveli materi rešiti umor v sosednji hiši. Preden sem stopil na oder, mi je nekdo v zaodrju povedal, da so v občinstvu moji starši. Med gledalci sta bila mama in oče. O, ne. Novica me je vrgla iz tira in moj nastop

ni bil tako dober, kot sem upal, da bo. Še danes nočem vedeti, kdo je v občinstvu na premieri ali kateri koli drugi večer.

Sicer pa sem v uprizoritvi neizmerno užival. Na odru sem se že od nekdaj počutil kot doma. Imel sem občutek, da spadam tja. Hočem reči, rad sem bil tudi na bejzbolskem igrišču, ampak bejzbola nisem znal igrati tako dobro, kot sem bil dober pri tej drugi stvari, imenovani gledališče. Preprosto užival sem. Počutil sem se svobodnega. Bil sem srečen. Zdelo se mi je, da so ljudje pozorni name. In užival sem v družbi drugih igralcev.

Takoj po predstavi sta me mama in oče odpeljala v Howard Johnson's, kjer smo nazdravili mojemu uspehu. Howard Johnson's je bila navadna okrepčevalnica, tako kot Denny's ali tista, ki jo vidimo na začetku filma *Šund*. Nič posebnega. Tja zahajajo preprosti ljudje. Ko poješ, ne dobiš zajetnega računa. Ampak preplaval me je občutek velike topline in pripadnosti. Takrat sem verjetno prvič v življenju videl starše sedeti drug ob drugem. Si morete misliti? To sem si ves čas želel, le da se nisem zavedal. Vsak otrok si med odraščanjem želi, da bi bil skupaj z materjo in očetom. Temu se reče varnost. Temu se reče družina.

Odkrival sem, da mi je manjkal občutek povezanosti. Videl sem, da se prijazno pogovarjata drug z drugim, da se ne prepirata. Oče se je na neki točki celo dotaknil matrine roke – se je spogledoval z njo? To se je zdelo nekaj tako vsakdanjega in sproščenegega, da sem se spraševal, zakaj sta sploh šla narazen. Predstava ju je združila, čeprav za kratek čas. Kar koli je že viselo nad mano, se je razblinilo, saj naj bi v tem trenutku ta dva človeka poskrbela zame. Zaradi igranja v predstavi sta mama in oče spet prišla skupaj, jaz pa sem spet postal del nečesa. Dejansko mi ni nič manjkalo. Ta občutek me je obšel prvič v življenju. Potem pa je izginil.